

Naar de Askja

I

Het koninkrijk van een gek, denkt hij. Het koninkrijk van een geniale gek. Wie had dat ook alweer gezegd?

Misschien Walther wel. Of Walthers verloofde.

De wind rukt aan zijn kleren en geselt zijn hoofd en handen met stof en steengruis. Boven de joelende wind uit klinkt een hoog monotoon gekrijs, alsof het landschap hysterisch is geworden. Het geluid wisselt van plaats tot plaats. Voetje voor voetje schuifelt Hans Otten door het schemerdonker terug naar het veilige pad. Daar had hij moeten blijven, beseft hij nu. Roekeloosheid is wel het laatste wat van hem op deze tocht verwacht mag worden. De doordringende zwavellucht, die uit alle poriën van de aarde opstijgt, schrijnt in zijn keel en zijn ogen. De stank zal nog dagen om hem heen blijven hangen, alsof hij rechtstreeks uit de hel omhoog is geklommen. Luister! Hier klinkt het gekrijs als het moeizame gefluit van een met speeksel volgelopen mond. Liggt deze stoomfluit niet het dichtst bij de bergwand? Heel voorzichtig gaat hij verder, over het breekbare oppervlak waaronder zich een vulkanische werkplaats bevindt. Een reusachtige smidse, met spelonken vol vloeibaar gesteente, waar stoom en zwaveldamp zich een uitweg naar boven zoeken. Wordt Vulcanus hier niet Wieland genoemd, de god van aambeeld en blaasbalg? Hij staat even stil en grinnikt. Wieland de smid! Hoe is het mogelijk! Nu is hij pas drie weken op IJsland en zie! Het lijkt erop of hij nooit voor geoloog is opgeleid. Zijn vakgenoten hebben het land een 'geologisch paradijs' en een 'geologisch laboratorium' genoemd, maar die andere, oudere werkelijkheid laat zich niet zomaar verdringen. Zonder het geloof in goden en trollen zou een groot deel van de plaatselijke topografie niet eens begrijpelijk zijn. Wieland... hij zal er Ina, die zich vol overgave op de mythen en sagen van het Noorden heeft gestort, eens naar vragen.

In de bedompte lounge van de Ceres, een klein Deens stoomschip, had Ina hem uit Walthers reisbrieven voorgelezen. Ze las met zachte stem, om het groepje sigaren rokende Hollandse aristocraten, dat in Zuid-IJsland ging vissen en jagen, op afstand te houden. Met zijn hoofd dicht bij het hare luisterde hij naar het bloemrijke proza van haar verloofde. Haar nabijheid schiep een intimiteit waar hij niet goed raad mee wist. Een intimiteit die aan Walther was te danken, maar die tegelijkertijd door hem werd ontmoedigd. Het stond immers onomstotelijk vast dat zij haar verloofde met hart en ziel toebehoorde.

Er waren slechts enkele brieven vanuit Reykjavik en Akureyri naar Berlijn verstuurd. Voorbij het Muggenmeer is het nu eenmaal gedaan met de brievenbussen. Op de toon van de luimige reisschrijver gaf Walther een schets van het IJslandse klimaat ('tien maanden sneeuw en twee maanden regen') en van een spookachtig landschap dat werd omringd door een ijsompantserde kust. Hier was niets om het oog te verkwikken of het hart te verblijden. 'Gij, ster in het verre noorden', noemde hij IJsland spottend, of 'Reine maagd onder het noorderlicht'. Hij vertelde over een afgelegen fjord waar de lucht door een ondraaglijke visstank werd verpest. Hij had er een man ontmoet, die zijn handpalm als zakdoek gebruikte en die nota bene een zetel bleek te bezetten in het Althing, het parlement in Reykjavik. 'Wat zal die afgevaardigde veel in te brengen hebben!' gniffelde Walther, en Ina gniffelde met hem mee. Niemand heeft hier haast, klaagde hij. 'Ze hebben nu – in het jaar onzes Heren 1907 – nog steeds niet door dat we al in de twintigste eeuw leven. Het lijkt wel of de IJslanders door alle giftige dampen in de atmosfeer zijn bedwelmd.' Wat hij in hen bewonderde, was hun paardrijkunst: 'De IJslander is een geboren ruiter.' Al in zijn eerste brief maakte hij zich er zorgen over wat voor cadeau hij voor zijn beminde Ina moest meenemen; iets anders dan postzegels of stokvis had hij niet kunnen ontdekken.

In plaats van deze jolige reispraatjes had Hans liever het een en ander gehoord over Walthers onderzoek. Het enige wat hij daarover te horen kreeg, was dat Walther de Hekla had beklommen, alsmede een mooie schildvulkaan, de Trölladyngja, een naam die Ina onuitspreekbaar vond, en die ze daarom door de ‘Trollenberg’ verving.

Inderdaad had Hans noch Ina bij de aanblik van Reykjavik het gevoel dat het oog verkwikt en het hart verblijd werd. Het stadje leverde allerm minst een indrukwekkend schouwspel op. Onder een grauwe, laaghangende wolkenlucht lagen daar enige tientallen huisjes langs de kuststrand uitgestrooid. Geen toren of kerkspits die er fier boven uitstak en de aandacht naar zich toe trok. De achtergrond werd beheerst door de hoge rug van het Esjagebergte die met vuilwitte sneeuwdekens was afgedekt. Het schip ging voor anker op de rede van Reykjavik. Zelden zal Ceres, die door de Ouden als graangodin werd vereerd, zich ontheemder hebben gevoeld. Nadat de sloep hen aan land had gebracht, konden zij vaststellen dat het woord ‘hoofdstad’ in dit geval betrekking had op een handvol straten, twee handenvol steegjes, een paar pleintjes, drie groen uitgeslagen standbeelden en een stuk of wat grote gebouwen. De straten waren alleen in het droge seizoen begaanbaar, vertrouwde de hoteleigenaar Hans toe. ‘Dus nooit!’ proestlachte hij. Voor de IJslanders scheen hun barre omgeving een bron van vermaak te zijn. Toch waren zij wel zo verstandig hun kleurige houten huizen met ijzeren golfplaten te isoleren. Fleurige armoe. Het resultaat was – opnieuw – een straf voor het oog. Op de kade nam niemand de moeite de bagage van de passagiers te onderzoeken. Dat was een meevaller voor Hans, die in de rats had gezeten dat zijn voorraadje cognac aan de grens van het drooggelegde land in beslag zou worden genomen.

Met een dik rood boekje in de hand kuierden ze door de Hoofdstraat, de Havenstraat, de Oosterstraat, de Posthuisstraat en langs een vijver vol eenden en zwanen. In de Baedeker voor Noorwegen en Zweden waren vijftien van de vijfhonderd blad-

zijden voor IJsland gereserveerd. Het bruinwitte kaartje van IJsland leek op een vlinder die met de twee vleugelpunten aan de poolcirkel was vastgeprikt. Met een glimlachje wees Ina de regel aan waarin Reykjavik als een ‘pittoreske handelsplaats’ werd aangeprezen.

Een dag later namen zij een kijkje in de magazijnen van hun landgenoot Thomsen, die zijn werk als Duits consul combineerde met het koopmanschap. Kleren, gereedschap, kruidenierswaren, boeken, tabak, alles wat verkoopbaar was, werd bij Thomsen verkocht. Het luide Duits van een vierkante man, die er met zijn leren laarzen, bruine mantel en zwarte hoed uitzag als een musketier uit een driestuiversopera, maakte hen attent op nog een andere landgenoot. Georg von Lüden, net terug van een reis over het schiereiland Snaefellsnes, stond op het punt naar de gletsjers in het binnenland te vertrekken.

Wat zoekt de adel toch op IJsland? vroeg Hans zich af. Georg von Lüden, Walther von Treben, Ina von Münster, die Nederlandse jonkers op de Ceres... Het was niet louter een kwestie van geld, want Walther noch Ina beschikte over ruime reserves. Wellicht voelde blauw bloed zich op het armoedige IJsland, het stiefzusje van Denemarken, beter in zijn element dan in het moderne Europa. Daar deelden industriebaronnen de lakens uit en zorgden socialisten voor onrust. Hier kon men nog vrijelijk een superieure houding tegenover het gewone volk aan nemen.

Lüden was in het gezelschap van een jongeman die met rustige grijze ogen de wereld inkeek. Om de paar woorden sprak de Duitser zijn metgezel met ‘Sigurdur’ aan, die moest beslissen wat er wel of niet aangeschaft behoorde te worden. Het duurde even voor Ina met een schok beseftte dat deze Sigurdur dezelfde was als de gids die Walther naar de Askja had gebracht. Zij had hem brieven geschreven die hij in hortend Duits had beantwoord. Het was een dramatisch moment. Geen van beiden wist aanvankelijk iets te zeggen. Zodra Lüden begreep wie hij voor zich had, nam hij zijn hoed af en betuigde hij Ina zijn deel-

neming. Ze knipperde de tranen uit haar ogen en klemde haar lippen opeen. Nee, nee, zij kon zijn medeleven over Walthers dood beslist niet accepteren. Zeker, hij was spoorloos verdwenen, maar niemand had zijn dode lichaam gevonden. Zo was het toch? Haar vragende blik richtte zich op Sigurdur, die langzaam knikte. Zij kon niet geloven dat Walther, die uitstekend kon zwemmen, zomaar in een meertje was verdronken. Er moest een andere verklaring zijn! Haar reactie riep niet alleen verbazing op bij Lüden en de gids, maar ook bij Hans. Ze leek terug te vallen in de ontkennende houding die ze een jaar geleden tegenover de onheilstijding had aangenomen. Een mens kon toch niet zomaar van de aardbodem verdwijnen? Misschien dwaalde hij rond in de onderaardse gangen van het vulkaanmassief. Misschien had hij opeens het besluit genomen om de Vatnajökull, de nabije gletsjerkap, over te steken. Was hij door een val zijn geheugen kwijtgeraakt en leefde hij nu op een of andere boerderij. De mannen spraken haar niet tegen. Zij wisten maar al te goed dat juist op IJsland iemand heel gemakkelijk kon verdwijnen. Zij lieten het aan Hans over haar uit de droom te helpen: de droom dat een man zich bijna een jaar lang in het dore hart van IJsland staande kon houden.

Maar in de weken erna, tijdens hun tocht door Zuid-IJsland en hun reis naar het noorden, lieten ze dit onderwerp vooralsnog rusten.

3

Een paar uur geleden kwam ze terug op het onderwerp dat hun gesprekken al bijna een jaar beheerst had. Het laatste stukje van hun wandeling voerde langs schotsen versteende lava die als gekruid ijs op het land waren achtergebleven. Twee tongen lagen om een wit kerkje heen gerold. Een wonder, volgens de IJslanders, die eventjes de ogen wensten te sluiten voor alle godshuizen die wél door het geweld van de aarde waren weggevaagd.

Nadat het hoofdgerecht in het eetzaaltje van hun pension aan het Muggenmeer was opgediend, klonk het aarzelend: ‘Zeg, Hans...’

Hij zag op van zijn forel. Haar gezicht stond gespannen. Het hem zo vertrouwd geworden gezicht van een vrouw, acht jaar ouder dan hijzelf, die het houvast in haar leven was verloren. Hij zou haar portret op elk moment haarscherp op papier kunnen zetten, al had hij geen tekentalent zoals zij. Haar sprekende bruine ogen, die zo vragend onder de opgetrokken wenkbrauwen de wereld in konden kijken, en die zo contrasteerden met de krachtige booglijn van haar neus. Er was nog een ander contrast dat hem altijd had gefascineerd: de tegenstelling tussen de klassiek gewelfde mond en het witte, bobbelige litteken op haar wang. In zijn ogen werd haar schoonheid door deze lichte curve – de herinnering aan een paardenbeet – op raadselachtige wijze verhoogd. Anderen schrokken juist terug voor dit merkteken, dat zij als een verminking beschouwden.

‘Ken je het verhaal van Eyvindur Jónsson?’

Hij schudde zijn hoofd. ‘Een geoloog?’

Nu was het haar beurt om het hoofd te schudden. De vingers van haar rechterhand zochten nerveus naar steun en vonden de verlovingsring. De forel, vet geworden door de zomerse muggenhorden boven het meer, lag onaangeroerd op haar bord. In Akureyri was het begonnen, dacht hij, daar waren haar zenuwen gaan opspelen. In de ‘hoofdstad van het noorden’ had Walther de laatste voorbereidingen voor de expeditie getroffen. Hier had de student Horstmann zich bij hem en de tekenaar Reuter gevoegd. Weken later verstuurde dit jongste expeditielid vanuit dezelfde plaats een verpletterend telegram naar Berlijn.

Walther en Reuter verdronken. Ik ben gered. Horstmann.

Akureyri, opgeschoten aan een oever van de groene Eyjafjord, was haar beter bevallen dan het kale Reykjavik. Schapen, koeien en paarden graasden op glooiende weilanden die aan de voet van besneeuwde bergen lagen en naar de fjord afdaalden. Aan

houten steigers lagen een Deens pantserschip en enkele zeilboten afgemeerd. Bij afgaand tij zochten honderden steltlopers op de drooggevallen slikken naar voedsel. Boven het nu eens zwartblauwe dan weer diepgroene water zeilden eigenaardige witte en roze wolkjes voorbij, in de vorm van spiralen, slagroomsoezen en vliegende schotels. Het stadje zelf spande zich niet in om dit toverachtige effect te versterken. Net als in Reykjavik was men bezig de huizen in golfplaat te verpakken, in de hoop dat het hout zo langer beschermd zou zijn tegen de zoute wind. Dat er in Akureyri bomen groeiden, was in Ina's ogen echter veel belangrijker. Achteloos verhieven de berken en lijsterbessen hun kronen boven de huizen, alsof het vanzelf sprak dat zij zich op IJsland thuis voelden. Maar omdat het Walthers ogen waren waarmee zij naar de villa's langs de Hafnarstraeti en Adalstraeti en naar de bedrijvigheid bij de visfabriek en in het havenkwartier keek, kon zij zich niet echt openstellen voor de charme van het stadje.

‘Nee, een bandiet. Een vogelvrijverklaarde. Hij heeft zich jarenlang in het binnenland weten te redden. Weet je hoe?’

Hans tikte met zijn mes op het bord. ‘Met vis?’

‘Misschien ook wel.’

‘In welk gebied zat hij precies?’

‘In ons gebied.’

‘Aha! Heeft het Odádhraun – ik breek mijn tong haast over dat woord –, dat lavaveld van misdadigers, zijn naam soms aan deze boef te danken?’

‘Dat zou best eens kunnen.’ Ze nam een slokje van haar dieprode bessensap, dat hun gastvrouw uit eigen voorraad schonk. Haar stem daalde naar een lager register, zoals altijd wanneer ze iets in zijn gedrag wilde corrigeren. ‘Je moet dat speciale mes gebruiken bij het fileren. Anders wordt het een gratenboel.’

Hij wist zijn gezicht in de plooi te houden. Hij haatte deze aanwijzingen! De joffer gaf les in etiquette. Het beeld van deftige kuurgasten, die 's zomers met hun elegante kleding en hun opvallende maniertjes door de Dorpsstraat paradeerden, kwam